

بررسی مدنی و کیفری ورزشکاران در حقوق کنونی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۰۱/۲۰ ، تاریخ تصویب ۱۳۹۷/۰۲/۲۷)

ژیلا محمودی

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

چکیده

در جهان کنونی ، ورزش یکی از راههای مؤثر تربیتی و اخلاقی به ویژه برای جوانان است ؛ وسیله ای که روز به روز چهره علمی بیشتری پیدا می کند . از نظر سیاسی نیز پیروزی در میدانهای ورزشی وسیله مفیدی برای تبلیغ و اثبات اعتبار ملی است و به همین جهت بودجه های کلان و نیروهای انسانی فراوان برای پیشرفت ورزش و توفیق در میدانها صرف می شود . این اهمیت روز افزون باعث شده است که اندیشمندان حقوقی متمایل به تأسیس رشته خاصی با عنوان « حقوق ورزشی » شوند که مانند حقوق کار یا تجارت یا کشاورزی به ابعاد گوناگون این رابطه اجتماعی بپردازند . این اقبال علمی باعث شده که کتابها و مقاله های گوناگونی نوشته شود و رویه های قضایی به رویدادهای ورزشی و خطرهای ناشی از آن توجه خاص کنند و ضرورتهای بازی های ورزشی را در اعمال قواعد مسئولیت مدنی در نظر بگیرند . بی گمان ، با شوق روزافزونی که در جوانان کشور برای فراگیری رشته های گوناگون ورزشی دیده می شود و موفقیتهای امیدوار کننده ای که در میدان های جهانی به دست آورده اند ، پیشرفت ورزش فراتر از تقاضا و به صورت مطالبه اجتماعی و ملی درآمده است و با این وصف ایجاد « حقوق ورزشی » مستقل با همه ویژگی های اخلاقی و تربیتی و اقتصادی و عرفی آن دور از دسترس نیست.

۲۹۵



بخش اول: کلیات

حوادثی که در پهنه ورزش به وقوع می پیوندد از جهت نتیجه، شخصیت، مرتکب، زمان و مکان با یکدیگر متفاوتند و نوع مسئولیت قانونی بستگی به این ویژگی دارد. حوادث ناشی از عملیات ورزشی، تخلفات مدیریت ها، معایب اسباب و وسائل، اماکن معیوب، اوباشگری های تماشاگران، درگیری های ورزشکاران با یکدیگر یا با داوران و غیره، موضوع هایی است که باید به طور جداگانه ای به آنها پرداخت. در این فصل، محور بحث، حوادثی است که مرتکب آن ورزشکار و محل آن، اماکن ورزشی و زمان آن، در اثنای فعالیت های ورزشی است. اکنون اولین پرسش این است که آیا می توان عمل ورزشکاری را که در جریان فعالیت های ورزشی منجر به حادثه ای می شود جرم شناخت و مرتکب را مجازات کرد؟ پاسخ به این پرسش را باید در ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی جستجو کرد. ماده ۵۹ اعمال زیر جرم محسوب نمی شود: حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط به این که سبب آن حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد. در عین حال، قبل از پرداختن به تحلیل ماهوی این ماده، باید به نحو اجمال به علت جرم نبودن حوادث ناشی از عملیات ورزشی و توجه به نقش ورزش در جامعه پرداخت.

بخش دوم: علت جرم نبودن حوادث ناشی از عملیات ورزشی

در بحث سابقه حقوق ورزشی گفته شد که تا قبل از تعیین تکلیف قانونی برای توجیه حوادث ورزشی استدلال های متفاوتی از سوی حقوقدانان ارائه می شد. مصلحت اجتماعی، رضایت زیان دیده، عرف و عادت و امثال آن از جمله اینها بود. اما با وضع ماده ۴۲ در قانون مجازات عمومی در سال ۱۳۵۲ و قبول آن پس از انقلاب از سوی مجلس شورای اسلامی به همه این نظریات خاتمه داده شد و در واقع در حال حاضر مستند موجه بودن حوادث ناشی از عملیات ورزشی، قانون است. اعطای چنین امتیاز بزرگی به ورزش به طور استثنایی در میان هزاران فعالیت دیگر ما را به جستجوی علت آن و یا به عبارت بهتر، چرایی آن و می دارد. تصریح قانونگذار به این که حوادث ناشی از عملیات ورزشی به هر گونه ای که باشد جرم محسوب نمی شود به معنای آن است که ورزش از علل موجهه محسوب و مرتکب هیچگونه مسئولیت اعم از کیفری و یا مدنی ندارد و با دقت می توان دلایل ذیل را در این رابطه مطرح نمود:



بند اول: تبعیت از دیدگاه قانون اساسی

قانون اساسی با توجه به همان استدلال و نتیجه گیری که در مباحث قبلی انجام شد ورزش را یکی از اساسی ترین ابزارها برای تربیت انسانی کریم، با ارزش های والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خدا می داند و با توجه به این که قانون عادی باید از اصول و سیاست های کلی ترسیمی در قانون اساسی تبعیت نماید، قانون عادی، حوادث ناشی از عملیات ورزشی را جرم محسوب نمی کند و در واقع به این دیدگاه که ورزش وسیله ای برای برومندی نسل است عینیت می بخشد.

بند دوم: رضایت ورزشکار مصدوم به شرکت در فعالیت ورزشی

از نظر اصول حقوقی، رضایت مجنی علیه اصولاً تأثیری در مجرمیت مرتکب ندارد ولی در موارد استثنایی رضایت مجنی علیه ممکن است موجب زوال وصف مجرمانه و عدم تحقق جرم، تخفیف مجازات یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات شود و بدون تردید رضایت ورزشکار به مشارکت در فعالیت ورزش به معنای قبول خطرات و نتایج زیان بار متعارف در ورزش است. قبول رضایت به عنوان یکی از مبانی موجه دانستن حوادث ناشی از عملیات ورزشی به منظور ایجاد انگیزه در میلیونها جوان برای روی آوردن به ورزش برای این بوده که نسلی شجاع، سلامت و با نشاط داشته باشیم زیرا مقنن به خوبی می دانسته که تعالی جامعه جز در پرتو چنین انسانهایی مقدور نیست. مقنن با علم به این که حادثه با ورزش قابل تفکیک نیست و حتی به رغم رعایت همه موازین و مقررات باز ممکن است صدمه ای محقق شود با شجاعت و بینشی بسیار متعالی حساب ورزش را از همه امور جدا ساخته و حوادث آن را جرم محسوب نمی کند. در عین حال می خواهد بگوید که ورزش یک فعالیت مبتنی بر تمایل است و هیچ اکراه و اجباری در آن نیست. کاردوزو یکی از بزرگترین حقوقدانان امریکا در یک ضرب المثل همین دیدگاه را به بیانی دیگر گفته است که «ترسو می تواند در خانه بماند» (مبانی حقوقی ورزشها، والتر، جی، چامیون، ص ۱۹). و مفهوم مخالف آن این است که در صورت مشارکت در فعالیت ورزشی علی الاصول نخواهد توانست به نتایج زیان باری که در چار چوب مقررات حاصل شده باشد اعتراض کند. این پدیده غالب و متعلق به زمانهای گذشته به نحو مطلوبی در سال ۱۹۶۲ توسط دیوان عالی ایالت ارگان موضوع حکم قرار گرفت:

«فوتبال ورزشی همراه با درگیری بدنی است. اقتضای آن درگیر شدن مستمر و مکرر بازیکنان با قدرت هر چه بیشتر است... درگیری بدنی، کوفتگی و شکستگی از وقایع اجتناب ناپذیر بازی فوتبال است... بازیکنان باید خطر، ضربات، شکستگی ها و صدمات آن را با رضایت پذیرا شوند.» (مبانی



حقوقی ورزشها، والتر، جی، جامیون، ص ۱۹).

استناد به قاعده اقدام که یکی از قواعد فقهی است در این مورد نیز مقبول است. معنای این قاعده چنانکه از نامش پیدا است این است که کسی که با علم و قصد و رضا ضرر یا ضمانی را بپذیرد هیچکس ضامن او نخواهد بود. (ابوالحسن محمدی، قواعد فقه، ج ۱، ص ۲۳۵). بنابراین زیان دیده از عملیات ورزشی اعم از حریف یا تماشاگر یا غیر آنها با شرکت در بازی یا ورود به جایگاه تماشاگران، صدمات و خسارات ناشی از عملیات ورزشی در چارچوب مقررات را پذیرفته است و نمی تواند برای جبران خسارات وارده به دیگری رجوع نماید. بدون تردید یکی از اصول مورد نظر مقنن در وضع ماده ۵۹ ق.م.ا. رضایت زیان دیده از فعالیت های ورزشی بوده است. بنابراین قبول خطر و اقدام و رضای زیان دیده و شرکت او در فعل زیانبار حتی در آنچه مربوط به جان و سلامت او می شود داوری عموم و به دنبال آن حربه قانون را کند می سازد. مگر نه این است که ضرب و جرح به عمد جرم نابخشودنی است؛ پس چرا آن که به پای خود به میدان می رود و با دنده ای شکسته و دستی بال بر گردن بیرون می آید تنها به مردانگی خود می نازد؟ گوئی جبران به ارضای غرور می کند شگفت آن که دادگاه نیز به شکایت او به دیده تحقیر می نگرد و روی از آن باز می گرداند تا عهد شکنی را پاداش ندهد. (استاد ناصر کاتوزیان، مسئولیت مدنی، ص ۳۹۶)

بند سوم: توجه به نقش ورزش در جامعه

از مهمترین انگیزه های مقنن در اعطای چنین امتیازی به ورزش یعنی جرم ندانستن حوادث ناشی از عملیات ورزشی را باید در نقش و عملکرد ورزش در جامعه دانست که عبارتند از:

- ۱- کاهش هیجانات، ورزش راهی است برای اظهار و کاهش هیجانات و رهایی از تنشها، ورزش به عنوان دریچه اطمینانی است که تمایلات مهاجمانه را تلطیف می کند.
- ۲- اثبات هویت، ورزش امکان شناخته شدن و اظهار ارزشهای وجودی را فراهم می آورد.
- ۳- کنترل اجتماعی، ورزش وسایلی را برای کنترل مردم در جامعه ای که انحرافات رواج دارند به وجود می آورد.
- ۴- اجتماعی شدن، ورزش وسیله ای است برای اجتماعی شدن.
- ۵- عامل تغییر، ورزش موجب تغییر جامعه، ایجاد الگوهای رفتاری جدید و عاملی است که جریان تاریخ را تغییر می دهد مثلاً ورزش برخورد و رقابت گونه های مختلف مردم و برتری بر اساس قابلیت را مجاز می سازد.



۶- بیداری و آگاهی جمعی، ورزش موجد روح جمعی است که مردم را به شیوه متحد به دنبال اهداف مشترک متشکل می‌سازد.

۷- موفقیت، ورزش موجب احساس موفقیت در تماشاگران و ورزشکاران است. هنگامی که توسط بازیکنی یا تیمی موفقیت به دست می‌آید پیروزی در ورزش مانند پیروزی در زندگی است (دبورا.آ.وست، چارلز آ. بوچر، ترجمه احمد آزاد، ص ۳۷۴)

در جامعه بین‌المللی نیز چهره ورزش با هیچ یک از امور از نظر الزام دولت‌ها به رعایت مقررات قابل مقایسه نیست. شورای امنیت سازمان ملل متحد قطعنامه‌های متعدد در محکومیت کشورهای متجاوز صادر می‌کند ولی در بسیاری موارد حقی به آن نمی‌گذارند. قطعنامه‌های ۲۴۲ مبنی بر محکومیت اسرائیل به ترک اراضی اشغالی و ۵۹۸ به الزام عراق به جبران خسارات وارده به ایران به رغم گذشت سال‌ها به مورد اجراء در نیامده است در حالی که تصمیمات فدراسیون‌های بین‌المللی و کمیته بین‌المللی المپیک در زمینه مقررات ورزشی را همه کشورهای به رغبت اجراء می‌کنند و کوچکترین تأخیری را در آن جایز نمی‌دانند.

بند چهارم: رعایت مقررات در فعالیت‌های ورزشی به عنوان شرط اصلی

اولین و مهمترین شرطی را که مقنن برای موجه جلوه دادن حوادث ورزشی مقرر می‌دارد رعایت مقررات است و لذا تصریح می‌کند که حادثه نباید ناشی از نقض مقررات باشد و به دیگر سخن اگر عملیات ورزشی بر خلاف مقررات انجام و منجر به حادثه شود مرتکب همانند حوادث خارج از زمین ورزش تحت تعقیب قرار خواهد گرفت. ممکن است این پرسش مطرح شود که آیا صدور چنین مجوزی موجب نخواهد شد که بعضی از ورزشکاران با سوء استفاده از مقررات، ورزش را وسیله‌ای برای اجرای اغراض سوء و ضد ورزشی قرار دهند. هر چند در همین فصل به طور تفصیلی به پاسخ این پرسش خواهیم پرداخت ولی به طور کلی می‌توان گفت که مقررات اصولاً به نحوی تنظیم شده‌اند که رعایت آنها مانع بروز حادثه می‌شود و در عین حال نمی‌توان ادعا کرد که زمینه چنین سوء استفاده‌هایی کاملاً منتفی است ولی با توجه به غیر قابل احتراز بودن حوادث در ورزش حتی در صورت رعایت کامل مقررات و از آنجا که عرصه ورزش، مکانی برای پرورش انسانهایی شجاع و توانمند است نمی‌توان اهداف و منافع اساسی ورزشی را به پای موارد استثنائی قربانی کرد. مقنن به خوبی می‌دانسته است که قرار نیست در ورزش کسی مصدوم، مجروح یا کشته نشود و در عین حال آگاهی ورزشکاران به قابل پیش‌بینی بودن حوادث و شرکت داوطلبانه در آن نیز،



تأییدی بر موجه قلمداد کردن حوادث ناشی از عملیات ورزشی در صورت رعایت مقررات از سوی ورزشکار بوده است. در سایر فعالیت های اجتماعی، فرض این است که رعایت مقررات، مانع تحقق حادثه خواهد شد و بروز نتیجه زیان بار ناشی از عدم رعایت مقررات مربوط بوده است. در حالی که چنین دیدگاهی در ورزش صادق نیست. به عنوان مثال به مشت زن اجازه داده می شود که با تمامی توان خود به حریف ضربه وارد نماید و یا به همین ترتیب است که در بعضی ورزشهای رزمی و یا به بازیکن فوتبال برابر مقررات این مجوز داده شده است که می تواند تمامی توان خود را در زدن ضربه به توپ به کار گیرد. حال اگر در چنین مواردی، حادثه ای روی دهد، نمی توان ورزشکاران مذکور را به صرف وقوع نتیجه زیان بار مجرم به حساب آورد بنابراین بدیهی است که مقنن چنین امتیاز بزرگی را به فعالیتی اعطاء کند که نقشی بی بدیل در برومندی و توانمندی انسانها داشته باشد.

بخش سوم: تحلیل کیفی و جزایی مقررات ورزشی

منظور از مقررات در ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی مجموعه شرایطی است که توسط فدراسیونها، هیأتها، انجمن ها و امثال آنها به صورت مدرن در رابطه با عملیات ورزشی تنظیم گردیده و یا مقرراتی است غیر مدون که حاکم بر ورزشهای بومی است بدون این که مورد تأیید سازمان های دولتی قرار گرفته باشد ولی عرفاً مورد قبول مردم می باشد. در واقع اگر مجموع حرکاتی به عنوان ورزش مورد قبول باشد لزوماً مقرراتی نیز بر آن حاکم است و با توجه به نص صریح ماده مذکور شرط اصلی برای موجه شناخته شدن حادثه ناشی از آن ورزش رعایت مقررات مربوطه خواهد بود مشروط بر این که با اهداف عالی ورزش منطبق باشد. مقررات در این بحث هر چند محدود به موضوع کلی عملیات ورزشی است ولی ناظر بر مصادیق مختلفی است که عبارتند از مقررات مربوط به خطاهای ورزشی، زمان، لوازم شخصی، تجهیزات، اماکن، و وسایل عمومی و غیر آنها.

بند اول: مقررات مربوط به خطاهای فنی ورزشی

بارزترین مصداق مقررات، مقررات ناظر بر خطاهای ناشی از عملیات ورزشی است. هر ورزش اصولاً دارای یک مجموعه مدونی است که تحت عنوان قوانین یا مقررات تهیه و در اختیار فدراسیون یا هیأت ها قرار دارد. در این مجموعه ها معمولاً کلیه مقررات مربوط به زمین، بازیکنان، داوران، تخلفات و جرایم و امثال آنها با دقت ذکر شده است. به عنوان مثال در قوانین بین المللی بسکتبال به تشریح انواع خطاها و از جمله خطاهای ورزشکاران پرداخته است مانند اذیت و آزار بازیکن و ایجاد مانع در دید حریف با حرکت دادن دست در جلو چشمان بازیکن، تخطی های عمدی و ناشی از



اعمال رفتار غیر ورزشی، پریدن از پشت سر روی حریف برای گرفتن توپ، برخورد با حریف خواه توپ زنده یا مرده باشد، ممانعت از پیشروی بازیکن با باز کردن دست خود، هل دادن، گرفتن یا با استفاده از تاکتیک خشن. (قوانین بین الملل بسکتبال، حسن نوربخش، نصرالله جعفریان، فدراسیون بسکتبال، ص ۸۲ به بعد). یا در مقررات بین المللی واترپلو این اعمال خطا محسوب شده است: هل دادن حریف یا از بدن حریف به عنوان وسیله ای برای حرکت استفاده کردن، پرتاب کردن پناثی با روش غیر معمول، گرفتن، زیر آب کردن یا به عقب کشیدن حریف زمانی که توپ در اختیارش نیست، لگد زدن یا ضربه زدن به حریف از روی عمد یا انجام حرکات نامناسب.

هر گاه حادثه بر اثر حرکات خطای ورزشکار باشد مسئولیت قانونی کامل بر عهده او خواهد بود و همانند یک مجرم عادی که در خارج از زمین ورزشی مرتکب جرمی می شود مجازات خواهد شد. بدیهی است اقدامات غیر ورزشی که در حین فعالیت ورزشی انجام می گیرد مانند: فحاشی یا کتکاری ورزشکاران قابل طرح در حقوق ورزشی نیست. مرتکب تحت عنوان مجرم عادی قابل مجازات است. نه ورزش و نه اماکن ورزشی اصولاً وسیله ای برای مصونیت ورزشکار متخلف نیست.

بند دوم: خطاهای پیش بینی نشده

هر چند سعی شده است که کلیه مصادیق خطاهای ورزشکاران در مقررات مربوطه ذکر گردد و داوران موظفند برابر آن اعلام نظر نمایند ولی بسیاری از حرکات که ظاهراً لازمه همان ورزش نیز به حساب می آیند ممکن است سبب حادثه شود. مثال، در زدن توپ در بسکتبال با دست یا در فوتبال با پا مجاز است ولی این بدان معنا نیست که می توان در هر زمان و در هر مکانی از زمین ورزش توپ را با دست یا پا با هر شدتی به سوی هر کس پرتاب یا شلیک کرد. به عبارت دیگر عدم پیش بینی بعضی از حرکات ورزشی در مصادیق خطاها به معنای مجاز بودن انجام آنها به طور مطلق نیست زیرا در چنین صورتی به ورزشکار اجازه داده ایم که در پوشش حرکات ظاهراً ورزشی به هر اقدامی برای دست یابی به اهداف مجرمانه دست بزنند. به عنوان مثال آیا اگر پرتاب توپ با دست در بسکتبال لازمه آن بازی است می توان اجازه داد که بازیکن توپ را محکم به صورت حریف بزند و یا می توان به پرتاب کننده نیز اجازه داد که با اجازه داور مجاز به پرتاب باشد حتی اگر شخص یا اشخاصی بدون توجه در محدوده پرتاب در حال تردد باشند؟ و یا آیا بازیکن فوتبال مجاز است در میانه میدان توپ را با پا به بازیکنی که در نزدیکی او قرار دارد بکوبد و در همه این موارد مرتکب مدعی شود که این گونه حرکات لازمه آن ورزش بوده و از جمله خطاهای مذکور در مقررات نیست؟





بی گمان پاسخ منفی است. در جامعه ما ورزش وسیله ای است برای سلامتی، توانمندی و نشاط و نهایتاً تربیت نسلی برومند و هرگز نمی توان از آن به عنوان وسیله ای برای ارضاء تمایلات ضد انسانی استفاده نمود. در همین رابطه در مقررات هر ورزش پس از شمارش انواع خطاها با ذکر یک ماده، هر گونه سوء استفاده از ورزش را ممنوع اعلام کرده اند. از جمله این موارد است ماده ۸-۲۲ مقررات بین المللی واترپلو: مرتکب بد رفتاری شدن که شامل به کار بردن الفاظ رکیک و پافشاری در بازی ناجوانمردانه و غیره است. پافشاری در بازی ناجوانمردانه عبارت است از اعمالی که با روح مقررات مغایرت دارد. (مقررات بین المللی واترپلو، ترجمه خسرو امینی، ص ۳۷) مانند پرتاب توپ به صورت حریف یا در ماده ۶۳ مقررات کشتی انجام هر گونه فنی که منجر به کشش ستون فقرات حریف گردد. (آخرین مقررات بین المللی داوری کشتی، ترجمه حسن سوداگر، ص ۹۴). یا قانون دوازدهم فوتبال تحت عنوان خطاها و رفتار ناشایسته، بازی کردن به نحوی که به عقیده داور خطرناک تشخیص داده شود خطا محسوب می گردد مانند این که اگر توپ در اختیار دروازه بان باشد و بازیکن آن را با پا بزند. (قوانین و مقررات داوری فوتبال، داوود نصیری، ص ۱۷۲). مثال های فوق نشان می دهد که خطاهای ورزشی منحصر به موارد خاص مندرج در آئین نامه ها نیست بلکه هر حرکت ورزشی خطرناک، مخالف شئون ورزشی یا خلاف اخلاق ورزشی بوده نیز خطا محسوب و مرتکب در مقابل حوادث ناشی از آن مسئول است و بر عکس فعالیت ورزشی در چارچوب مقررات مجاز بوده و ورزشکار در مقابل نتایج سوء آن پاسخگو نخواهد بود.

بند سوم: مقررات و لوازم شخصی ورزشکاران

حادثه همیشه ناشی از یک عمل ورزشی نیست بلکه گاهی وسایل مورد استفاده ورزشکار غیر مجاز بوده و حادثه نتیجه بکارگیری چنین وسیله ای است. در بسیاری از ورزشها مانند فوتبال، بوکس یا ورزشهای رزمی، ورزشکار باید از کفش، دستکش مجاز و امثال آنها استفاده کند و مقررات آن ورزش به طور دقیق خصوصیات اینگونه وسایل را مشخص کرده است. به عنوان مثال در قانون چهارم مقررات فوتبال تحت عنوان وسایل بازیکنان مقرر گردیده که پل های کفش بایستی از چرم یا پلاستیک، لاستیک، آلومینیوم یا اجناس مشابه ساخته شده و نباید کمتر از ۱۲/۷ میلیمتر پهنا داشته و به طور کلی باید ارتفاع و پل ها بیش از ۱۹ میلیمتر نباشد. (قوانین و مقررات داوری فوتبال، داوود نصیری، ص ۱۷۲).

حال چنانچه نفس حرکت ورزشی در فوتبال مجاز باشد ولی بر اثر برخورد استوک های فلزی که

دارای ارتفاع بیشتر و قطر کمتری است صدمه حاصل شود ورزشکار به علت نقض مقررات مربوط به وسایل بازیکنان مسئول خواهد بود یا در ورزش بوکس اگر مشتزن در داخل دستکش قطعات فلزی تعبیه کند و یا از دستکش هایی استفاده نماید که غیر مجاز باشد هر چند ضربه وارده از طرف او به حریف از نظر نحوه زدن و محل اصابت صحیح باشد ولی مسئولیت او ناشی از بکار بردن وسیله خلاف مقررات خواهد بود. ضمناً استفاده از هر نوع اشیائی که ممکن است سبب مصدوم شدن حریف گردد مانند: انگشتر، دستبند، ساعت و غیره ممنوع و خلاف مقررات است.

بند چهارم: مقررات و زمان فعالیت های ورزشی

رعایت زمان در انجام عملیات ورزشی بخشی از مقررات مربوط به آن ورزش است. حوادث ورزشی در صورتی جرم به حساب نمی آید که عمل ارتكابی در محدوده زمان مقرر برای آن ورزش نیز باشد و در غیر این صورت و حتی به رغم این که عمل ورزشی از نظر موازین فنی خطا محسوب نشود ورزشکار در مقابل حادثه مسئول است. ورزش ها از نظر زمان تابع مقررات مختلفی هستند. گاهی زمان ورزشها مشخص و ابتدا و انتهای آن به موجب مقررات تعیین شده است مانند: کشتی، فوتبال، هندبال، جودو، کاراته، بسکتبال و غیره. در این گروه اگر عمل ورزشی که منجر به حادثه شده قبل یا بعد و یا در حین بازی ولی در مقطعی که به عللی بازی برای مدت کوتاه قطع شده واقع شود جرم محسوب و مرتکب مسئول است. گروه دیگری از ورزشها به صورت گیمی یا امتیازی یا دفعی است و زمان آن تابع نتیجه گیم، امتیاز و یا دفعات انجام یک حرکت ورزشی است مانند والیبال، تنیس، پرتاب وزنه، دیسک، و امثال آنها. در این گروه نیز عمل ورزشی اگر منجر به حادثه شود در صورتی از علل موجه محسوب خواهد شد که در زمان مورد نظر خود صورت گرفته باشد.

البته از دیدگاه حقوق ورزشی آنچه مهم است ادامه جریان فعالیت ورزشی در طول زمان است و نه مقید بودن به زمان های مقرر در آئین نامه ها. به عنوان مثال در بسکتبال چهار زمان ده دقیقه، در فوتبال دو زمان چهل و پنج دقیقه و در کشتی دو زمان سه دقیقه، زمان های قانونی است ولی اگر در تمرین ها با توافق طرفین، زمان بازی بیشتر یا کمتر شود تأثیر در موجه بودن حادثه ناشی از عملیات ورزشی نخواهد داشت.

بند پنجم: مقررات و وسایل، امکانات و تجهیزات ورزشی

در هر ورزش بنابر مقتضای خود از وسایل عمومی مانند: توپ، زمین، تشک، اسباب و امثال آنها استفاده می شود. این وسایل با توجه به حفظ سلامت و ایمنی ورزشکاران پیش بینی شده است. اگر



ورزشکار رعایت مقررات مربوطه را ننماید و صدمه ناشی از معیوب، غیر استاندارد و یا اشکال موجود در این وسایل و امکانات باشد از نظر قانونی مسئول است. به عنوان مثال استفاده از تشک های مورد تأیید FILA که دارای ۹ متر قطر بوده و در اطراف آن حاشیه ایمنی به عرض ۱/۲۰ تا ۱/۵۰ متر (با همان ضخامت) در نظر گرفته شده در کلیه بازیهای المپیک، مسابقات قهرمانی و جام های جهانی و کلیه مسابقات بین المللی گروه A اجباری می باشد. (آخرین مقررات بین المللی، داوری کشتی، ترجمه حسن سوداگر، ص ۹۴). استفاده از چنین تشک هایی به دلیل افت و خیزهای کشتی است بنابراین کشتی گرفتن روی فرش هر چند با رضایت طرفین باشد خلاف مقررات کشتی و موجب مسئولیت مرتکب خواهد بود. نظر اداره حقوقی قوه قضائیه در پاسخ به سوالی از سوی یکی از دادگاهها چنین است:

سؤال: دو نفر جوان در مراسم عروسی مشغول کشتی گرفتن شده اند و در اثر عملیات بازی کشتی یکی از این دو نفر بازیکن به زمین افتاده و دستش شکسته می شود و مصدوم از بازیکن دیگر شکایت کرده است. آیا اصولاً مصدوم شدن مشارالیه بزه تلقی می گردد یا نه؟ در صورت مثبت نوع بزه عمدی است یا غیر عمدی و شبه عمد یا خطای محض و غیره می باشد. نظریه اداره حقوقی: کشتی در مراسم عروسی مورد استعمال از شمول بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی موضوع عملیات ورزشی که خود دارای مقررات خاص می باشد خارج است. در خصوص قسمت اول سؤال در صورتی که شکستن دست مصدوم مستند به طرف دیگر باشد مشمول موارد ضمان مندرج در قانون دیات می باشد، هر چند کشتی که منتهی به شکستن دست شده است جرم موجب تعزیر محسوب نشود و در قسمت دوم تشخیص عمدی و غیر عمدی بودن ایراد صدمه با مرجع رسیدگی کننده است.

بخش چهارم: تطابق مقررات با موازین شرعی

مقتن در سال ۱۳۶۱ علاوه بر ضرورت رعایت مقررات برای موجه بودن حوادث ناشی از عملیات ورزشی شرط دیگری را به لحاظ مقتضای اسلامی بودن حکومت به آن اضافه کرد و مقرر داشت که «و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد».

اضافه شدن این قید به ضرورت رعایت مقررات ممکن است این پرسش را مطرح نماید که اگر ورزشی در سطح کشور دارای تشکیلات اداری قانونی از قبیل قدراسیون، هیأت و غیره باشد چگونه ممکن است مقررات آن را با موازین شرعی مخالف بدانیم؟ به این پرسش از چند جهت می توان پاسخ داد:



۱- تأسیس فدراسیون و اجازه انجام یک فعالیت ورزشی از سوی کمیته ملی المپیک به عنوان بخشی از قوه مجریه، تکلیفی برای قوه قضائیه به تبعیت از تصمیمات آن ایجاد نمی کند. کما این که مصوبات هیأت وزیران در صورت مغایرت با قانون قابل ابطال است.

۲- توجه قانون اساسی به ورزش به عنوان یکی از اساسی ترین وسایل برای تربیت انسانی کریم، با ارزشهای والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خدا که ملهم از مبانی اسلامی است تصریح مقنن به ضرورت انطباق مقررات هر ورزش با موازین شرعی را موجه قلمداد می کند و لذا ورزشهای مخالف با این دیدگاه غیر مجاز است.

۳- ورزش از نظر اسلام یک وسیله است برای بهتر زیستن و بهتر کار کردن و بهتر انجام وظیفه کردن و بهتر جنگیدن در راه تقرب به خدا. روی این حساب هر ورزشی که جهت دار باشد و انسان را نسبت به جنبه ی فوق آمادگی ببخشد اسلامی است. خلاصه، آنگونه ورزش ها و مسابقاتی که مستلزم ایذاء نفس یا ایذاء غیر است اشکال شرعی دارد. مستند این نظر آیه شریفه لَاتَلْقُوا یَٰدِیْکُمُ الِی التَّهْلُکَهِ (خود را با دست خود به هلاکت نیندازید.) بعضی از ورزشها به خودی خود اشکال شرعی دارد مانند بوکس... و کارهایی از این قبیل. آیت الله مکارم شیرازی نیز در پاسخ به این استفتاء که چه نوع ورزشهایی دارای اشکال شرعی است چنین پاسخ داده اند. ورزشهایی مانند بوکس خالی از اشکال شرعی نیست. بنابراین حوادث ناشی از اجرای اینگونه ورزشها به رغم رعایت مقررات به علت مخالفت با موازین شرعی می تواند متضمن مسئولیت برای مرتکب باشد. ورزشهای دیگری نیز ممکن است مشمول همین حکم شود مانند کشتی کج و یا بعضی از ورزشهای رزمی که متضمن ایذاء به غیر باشد.

نتیجه گیری

با توجه به مطالب ذکر شده هر چند مراتب فوق از نظر حقوقی قابل قبول است ولی مشکلی را از جوانان ورزشکاری که اجازه مقامات و سازمانهای حکومتی به انجام یک رشته ورزشی را کافی می دانند حل نمی کند. انصاف این است که نظام قضائی نباید اشتباه سازمان تربیت بدنی و در مجموع قوه مجریه را در مجاز دانستن ورزشهای خلاف شرع به حساب ورزشکاران بگذارد. از سوی دیگر سکوت سایر مراجع شرعی و حکومتی از قبیل شورای نگهبان، مجلس شورای اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت و غیره در اعلام خلاف شرع بودن یک رشته ورزشی که طی سالها و به طور آشکار در کشور جریان دارد تقصیری را درخصوص این مورد متوجه ورزشکاران نمی کند و به عبارت



دیگر چنین سکوتی به نظر می رسد به معنای تنفیذ ضمنی باشد. به منظور جلوگیری از بروز چنین تعارضی، پیشنهاد می شود که سازمان تربیت بدنی و کمیته ملی المپیک، قبل از صدور اجازه به شروع به فعالیت هایی که به نوعی متضمن ایذاء به نفس یا غیر است با استعلام و یا استفتاء از مراجع ذیصلاح به حل مشکل همت گمارند و خود را به طور یک جانبه صالح به تشخیص موضوع هایی که از حدود صلاحیت آنها خارج ندانند



منابع و مآخذ

۱. دکتر آقائی نیا، حسین. حقوق ورزشی چاپ یازدهم، نشر میزان ۱۳۹۰
۲. دکتر ره پیک، حسن. مقدمه علم حقوق چاپ دوم، انتشارات خرسندی ۱۳۹۱
۳. دوبرا. آ. وست، چارلز. آ. بوچر. مبانی تربیت بدنی، ترجمه احمد آزاد ۱۳۹۱
۴. دکتر علی آبادی، عبدالحسین حقوق جنائی. جلد اول، دانشگاه تهران ۱۳۸۸
۵. دکتر قاضی، ابوالفضل. بایسته های حقوق اساسی چاپ سی و سوم نشر میزان، ۱۳۸۹
۶. دکتر کاتوزیان، ناصر. مقدمه علم حقوق. چاپ شصت و پنجم، شرکت انتشار ۱۳۹۱
۷. دکتر کاتوزیان، ناصر. حقوق مدنی، الزام های خارج از قرارداد. چاپ چهارم، دانشگاه تهران ۱۳۸۸
۸. نوربخش، حسن. جعفریان، نصرالله قوانین بین المللی بسکتبال، انتشارات قانون یار، ۱۳۹۵
۹. والتر. تی جامپیون جونیور. مبانی حقوق ورزشها. ترجمه دکتر حسین آقائی نیا، چاپ چهارم ۱۳۸۶



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی





پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی